

Feina de setembre per a recuperar
l'assignatura de música
de 3er d'ESO
2014/15

1. Fer un resum del dossier adjunt.

**l'1 de setembre a les 17 hores es recollirà el resum del dossier
i es farà un examen de recuperació.**

Beethoven i Goya

Alguns historiadors han trobat afinitats interessants entre les figures de Ludwig VAN BEETHOVEN (1770-1827) i de Francisco GOYA (1746-1828).

Tots dos artistes es quedaren sords en plena maduresa creativa i se submergiren en ells mateixos: el seu art es va fer, aleshores, més introspectiu. Però allò que més els acosta no és l'experiència del dolor personal i l'aïllament consegüent, sinó la consciència individual i social que marcà les seves obres. Tots dos aprofundiren en el seu art i experimentaren noves possibilitats expressives que van influir decidivament en els artistes posteriors.

Nascuts entre dues èpoques, l'Antic Règim amb les seves monarquies absolutes i l'era dels règims liberals sorgits de la Revolució Francesa, tant BEETHOVEN com GOYA van ser testimonis dels profunds canvis del seu temps.

Partint de la tradició, tots dos estudiaren l'art dels seus predecessors: Beethoven, les composicions de BACH, HAYDN i MOZART; GOYA, les teles de Velázquez.

Tots dos admiraven els nous ideals de llibertat, igualtat i fraternitat preconitzats pels revolucionaris. Confiaven en la bondat de l'ésser humà i en les llums de la raó, i així ho van reflectir a les seves obres. Pensa en els alegres i desenfadats cartons de GOYA, pintor del rei Carles III (com el de la il·lustració d'aquesta pàgina), i en les primeres simfonies de BEETHOVEN, lluminoses i tan properes al món clàssic de F. J. HAYDN i de W. A. MOZART.

A dalt, Retrat de Beethoven fet per W. Thöny. A baix, Autoretrat de Goya dibuixat vers el 1799.

El ball a la riba del Manzanares, esbós de GOYA per a un tapis pintat el 1777. Observa el to amable i despreocupat, característic de la primera etapa creativa del pintor. Els "majos" i les "majas" dansen seguidilles al so de la guitarra.

Tanmateix, amb el canvi de segle, BEETHOVEN i GOYA obriren nous camins a la música i a la pintura i marcaren una clara ruptura amb el passat. Les darreres obres de tots dos genis, pels seus aspectes tècnics, estètics i expressius, ja s'inscriuen en una nova època caracteritzada per les convulsions polítiques i socials. A més, el tipus d'artista que representen és un ésser lliure que obeeix primer de tot la pròpia voluntat. Els artistes de les generacions següents seguiren aquest model.

BEETHOVEN, en els últims quartets de corda i en les cinc darreres sonates per a piano, utilitza tots els elements de la tradició (com la fuga) però amb una llibertat formal i una intensitat revolucionàries. Quan va sentir aquests quartets de corda, el pintor Delacroix exclamà: "És l'obra d'un boig o d'un geni; davant del dubte, opto pel geni". GOYA, a les seves pintures negres, dissol la pinzellada i transforma la realitat en una visió totalment interior. Tots dos artistes es tornen titans i les seves obres prenen tons esglaiadors. "La música és el clima de la meua ànima", confessava BEETHOVEN amb una sensibilitat plenament romàntica. També per a GOYA la pintura era el reflex dels seus sentiments: d'horror davant de la invasió d'Espanya i de profunda decepció davant de la Restauració borbònica.

ODA A L'ALEGRIA

"Encara que la vida sigui trista ser home és ser alegre", deia BEETHOVEN.

L'últim moviment de la *Novena simfonia*, sobre text de Schiller, és el millor exemple de la confiança que sempre va tenir BEETHOVEN en l'ésser humà. Aquí en tens un fragment, traduït per Joan Maragall:

Joia que ets dels déus guspira
generada dalt del cel.
Vent de foc el pit respira
sota els plecs del teu sant vel.
Si ajuntar-se els cors demanen
que un mal vent va separant
tots els homes s'agermanen
on tes ales van tocant.

(...) Des de fa tres anys la meua oïda és cada vegada més feble (...), les meves orelles xiulen continuament, dia i nit. Porto una vida miserable; des de fa gairebé dos anys evito qualsevol companyia, perquè no puc dir a la gent: sóc sord. Si tingués qualsevol altra professió, tot seria més fàcil; però amb la meua és una situació terrible. (...)

Si estic a una certa distància dels instrumentistes o dels cantants, no puc sentir les notes més agudes; en les converses, és sorprenent que encara hi hagi gent que no hagi notat el meu problema; com que sempre he estat distret, ho atribueixen els meus silencis. A penes puc sentir una persona si parla a mitja veu, és a dir, puc escoltar el timbre de la seva veu però no distingeixo les paraules; i si algú crida, el soroll em resulta insuportable. (...)

Carta de BEETHOVEN a Franz Wegeler. (1801)

Fragment de *El romiatge de San Isidro* (vers el 1823). En l'última etapa de Goya, el color negre, expressió de l'horror i l'angoixa, s'ha apoderat de la tela.

- * Escolteu l'*Oda a l'alegria* de la *Novena simfonia*.
- * Escolteu la *Gran fuga* op. 133 per a quartet de corda.
- * Escolteu l'*Arietta* de la *Sonata* op. 111 per a piano el tema de la qual, aparentment ingenu, dóna lloc a variacions inesperades amb ritmes molt atrevits que anticipen el *boogie-woogie*.

Creiem tan fermament en l'art com creiem en Déu i en l'Home, els quals, tots dos, troben en aquell un mitjà i un tipus d'expressió sublim. Creiem en un progrés il·limitat, en un futur lliure de traves per a l'artista social. Creiem en això amb tota la força i l'esperança de l'amor!

Franz LISZT: *Sobre la posició dels artistes.* (1835)

A mesura que el contingut emocional augmenta, es fa sentir cada vegada més la necessitat d'una altra manera d'expressió [que el llenguatge parlat], i arriba un moment en què el llenguatge de la música és l'únic adequat per a allò que s'intenta expressar.

Richard WAGNER

El 1815, al final de les guerres napoleòniques, els Estats europeus restauraren els principis de l'Antic Règim. Però ja no es podia tornar enrere. Es tornaren a encendre els corrents revolucionaris nascuts amb la Revolució Francesa i es van despertar sentiments patriòtics a totes les nacions. La burgesia, la gran protagonista del segle XIX, defensava interessos que no coincidien amb l'ordre tradicional de l'Antic Règim.

El Romanticisme va ser el moviment cultural que acompanyà aquesta època, anomenada de les revolucions burgeses. L'esperit romàntic va impregnar totes les esferes de la vida, des de la filosofia fins a la política. Els polítics i els economistes liberals reclamaven més espai per a la iniciativa individual; els poetes i els artistes, la llibertat total per crear.

Literats, pintors i músics posaven per damunt de les lleis artístiques l'expressió dels sentiments més personals i íntims. La música era l'art romàntic per excel·lència: el so musical semblava el llenguatge més apropiat per expressar tota la riquesa i el misteri del món interior. En música, el romanticisme s'estengué des d'Alemanya cap a tot Europa.

Les diverses generacions de compositors romàntics van seguir el camí traçat per BEETHOVEN i s'endinsaren en un univers de possibilitats cromàtiques i tímbriques infinites. Es podria dir que hi hagué tants romanticismes com formes personals de sentir i expressar la música.

Assenyala, entre les característiques següents, la que defineix l'essència del Romanticisme:

culte a la raó, ànsia de llibertat, recerca de l'equilibri, respecte de les

formes establertes. Justifica la teva elecció.

Quina classe social hi ha representada en aquest quadre? Quin instrument hi surt?

1. LLIBERTAT CREATIVA

Trobador, músic de la cort d'un príncep, mestre de capella, compositor de la cort imperial... Ara, simplement, compositor. Els romàntics van poder gaudir de les conquestes de MOZART i, sobretot, de BEETHOVEN, que tots consideraven el mestre indiscutible.

El músic ja no havia de donar comptes a ningú, era amo i senyor de les seves obres i del seu temps. Tampoc no havia de justificar les seves composicions adduint una finalitat pedagògica o de passatemps, com havia fet abans Johann Sebastian BACH. Per als romàntics, la composició musical era una obra d'art en ella mateixa.

L'artista escrivia seguint el seu impuls, independentment que l'obra respongués a una demanda del públic i, moltes vegades, sabent que no seria compresa. Hi havia un perill: el compositor s'aïllava del món real i la seva música podia esdevenir tan subjectiva que no trobés interlocutor. A les cançons de Franz SCHUBERT (1797-1828) el protagonista és un marginat que vagareja sense nord buscant una felicitat impossible. No troba el seu lloc en aquest món.

2. L'ESTELA DE BEETHOVEN

A la seva Simfonia núm. 6, *Pastoral*, BEETHOVEN especifica que la seva música "no és pintura, sinó l'expressió del sentiment"; en una carta a la seva amiga Teresa Malfatti exalta la força misteriosa de la natura: "(...) des dels boscos, els arbres i les roques, sorgeix el ressò que l'home vol escoltar..."; una altra vegada expressa la seva set d'infinnit: "És com si cada arbre em fes arribar la seva veu i em digués: sant! sant! sant!"

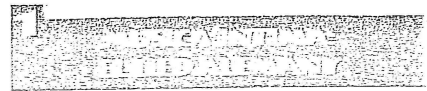
Aquesta comunió amb la natura i la tendència a l'absolut ja eren trets típicament romàntics, com també els canvis sobtats d'ànim, que els compositors romàntics expressaren per mitjà de modulacions a tonalitats cada vegada més allunyades de la tonalitat principal, harmonies atrevides i temes de caire molt contrastat. Les formes musicals eren cada vegada més lliures i es desenvolupaven segons el tarannà de cada artista.

3. REDESCOBRIR EL PASSAT

Els romàntics sentien nostàlgia del passat. L'època medieval, pràcticament desconeguda i encara enterrada en les tenebres, exercia en ells una gran fascinació. Les catedrals i els castells estaven envoltats d'una aura de misteri i s'hi projectaven els valors i les inquietuds propis: l'espiritualitat, la tensió cap a l'infinnit.

Les òperes de Richard WAGNER (1813-1883) se situen a l'època medieval i reviu les llegendes germàniques plenes de prínceps, cavallers i dames. Per la seva banda, Felix MENDELSSOHN (1809-1847) es bolcà en la música antiga, la música anterior al classicisme: va estudiar l'obra de PALESTRINA i transcriví i adaptà per als seus contemporanis la *Passió segons sant Mateu* de J. S. BACH.

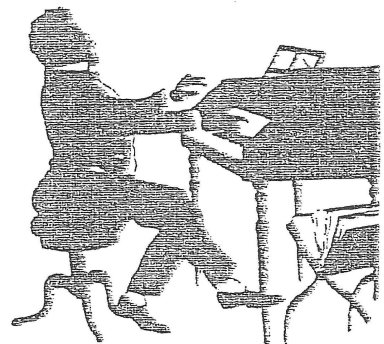
Johannes BRAHMS (1833-1897) va ser el qui es va amarar més de la tradició: des d'Orlando DI LASSO a HÄNDEL. A diferència d'altres músics romàntics, BRAHMS reivindicà i va fer seu el llegat del Classicisme.

No hi hagué públic per als *lieder* ('cançons' en alemany) de Franz SCHUBERT, prototip de l'artista romàntic bohemí, de salut fràgil i sense mitjans econòmics.

Aquest gran compositor de simfonies i de sonates interpretava les seves cançons només per als amics i en la intimitat. Avui dia estan considerades com a veritables joies del repertori de cambra per a veu i piano.

Un *lied* de SCHUBERT o de SCHUMANN dura a penes uns quants minuts, però enclou tot un món de sentiments i de vivències que prenen vida amb una simple modulació (el pas d'una tonalitat major a una de menor, per exemple), un cromatisme o un canvi rítmic inesperat. Més que mai agafen sentit les paraules de Goethe, autor de molts dels poemes musicats per SCHUBERT i SCHUMANN: "Tota obra d'art és una confessió".

Caricatura de SCHUBERT al piano.

1. LA VEU DELS INSTRUMENTS

Els músics romàntics sentien una gran afinitat amb la literatura i molts també eren escriptors i crítics musicals: SCHUMANN, WAGNER, BERLIOZ, LISZT... Tots pensaven que la música arriba on no arriben les paraules, que el so musical entra en nosaltres d'una manera més directa i immediata que les altres arts. Per això exaltaren la música instrumental i consideraren que el so pur era el millor vehicle per expressar la passió, les angoixes, l'eufòria, l'amargor...

El Romanticisme exalçà la figura del virtuós instrumental. Les cascades de notes de Fryderyk CHOPIN (1810-1849) o de Franz LISZT (1811-1886) al piano i la velocitat d'execució de Niccolò PAGANINI (1782-1840) al violí desencadenaven el deliri del públic. El músic estava envoltat d'una aura sobrenatural: era alhora poeta i profeta, tenia un caràcter humà i estava tocat per la gràcia divina.

Els romàntics potenciaren el so dels metalls i la riquesa dels seus timbres i textures i van incorporar a l'orquestra simfònica més percussió (platerets, bombo i triangle). El francès Hèctor BERLIOZ (1803-1869), autor d'un important manual d'orquestració, va convertir l'orquestra en un gegant sonor.

1862

2. EL SEGLE DEL PIANO

El segle XIX a totes les cases burgeses hi havia un piano. La música domèstica i de saló va adquirir una gran importància social: servia d'entreteniment a la burgesia, la nova protectora de les arts, i satisfia les seves ambicions culturals. Aquest segle va donar la més gran literatura pianística de la història: les obres de CHOPIN, SCHUMANN i LISZT.

CHOPIN era el poeta del piano, escrivia masurques, valsos, poloneses... Pensa que la música popular, les danses i les cançons van ser una font d'inspiració durant tot el segle.

1840

CHOPIN era (...) de naturalesa intensament apassionada i amb els nervis a flor de pell. (...) Cada matí tornava a començar una altra vegada la difícil tasca de fer callar el seu temperament colèric, el seu odi candent, el seu amor il·limitat, el seu pesar lacerant i el seu entusiasme febril, i de mantenir-los en suspens per mitjà d'una espècie d'èxtasi espiritual, èxtasi en el qual se submergia a fi d'aconseguir en somnis un món encantat i màgic per viure-hi i, captant-lo en el seu art, trobar una felicitat punyent. Treballant d'una manera tan definitivament subjectiva (...) no aconseguia, ni per un moment, d'apartar l'atenció d'ell mateix per poder objectivar alguna cosa i comunicar els seus sentiments d'una manera més indirecta per mitjà de l'elecció i el tractament dels seus temes.

Precisament perquè s'havia sacrificat en la lluita, amb passions i patiments alhora intensos i intensament reprimits, per a ell es feia gairebé impossible prendre's un respir i compondre obres més extenses. Les seves millors obres es comprenen en dimensions reduïdes (...) perquè cadascuna és el fruit d'un moment de reflexió, suficient per reproduir les llàgrimes i els somnis d'un dia.

Franz LISZT. Citat a Alfred EINSTEIN: *La música a l'època romàntica*.

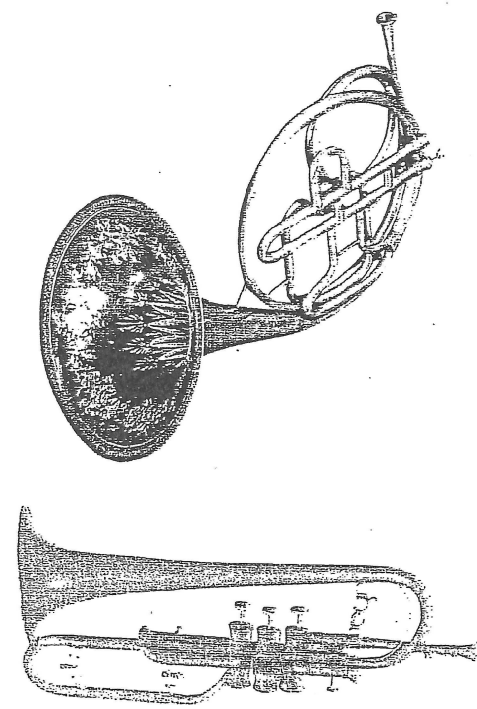
1811

Les millores tècniques introduïdes en els instruments, en concret els de vent, transformaren el so de l'orquestra simfònica, que assolí al llarg del segle XIX una sonoritat cada vegada més poderosa i una amplíssima gamma de colors.

Gràcies al sistema de vàlvules en els instruments de vent de metall i a les claus en els instruments de vent de fusta, l'entonació va ser més precisa i el seu maneig més fàcil.

En aquesta època, el corn anglès, els clarinets, els fagots i els trombons guanyaren importància i s'inventaren la tuba i el saxòfon.

1814

Trompa del segle XIX i corneta creada per A. Sax, l'inventor del saxòfon.

SCHUMANN era un mestre en les formes curtes, on alternava els passatges més íntims amb els més brillants: *Escenes per a infants*, *Carnaval*, *Estudis simfònics*. **ACTIVITATS**

LISZT encarnava la figura del concertista aclamat i el gran virtuós. Va transcriure per a piano la música virtuosista del violinista italià Niccolò PAGANINI i exhibí arreu d'Europa el seu gran talent com a compositor, pianista i gran improvisador. Com a director d'orquestra va fer conèixer les obres dels seus contemporanis als auditoris de mitja Europa.

3. NARRAR AMB SONS: LISZT I WAGNER

Quan una obra s'ajusta a un argument (una idea poètica, un text literari, etc.) diem que es tracta de música programàtica i no de música pura. A la seva *Sinfonia fantàstica*, Berlioz narra, utilitzant la sonoritat d'una gran orquestra, diversos episodis de la vida d'un jove músic, els seus amors desgraciats, els seus somnis i els seus deliris.

L'hongarès Franz LISZT insistí més que ningú en les connexions entre la música i la poesia. LISZT creà una forma musical d'estructura lliure, el poema simfònic, inspirant-se en obres de la literatura universal com el *Faust* de Goethe i *La Divina Comèdia* de Dante Alighieri.

Richard WAGNER, gendre i gran amic de LISZT, es considerava primer de tot un poeta-músic. A les seves òperes, el llibret, la música i l'acció escènica formaven una unitat indissoluble. Per fer-ho se serví d'una melodia que mai no s'interrompia (contínua com la vida) en la qual apareixen temes conductors associats als seus herois (*leitmotiv*), que ens guien i ens ajuden a seguir-ne les vicissituds. L'orquestra parla sempre per boca dels personatges i n'és la veritable protagonista.

Hi hagué un abans i un després de Richard WAGNER. La seva música vagà d'una tonalitat a una altra modulant contínuament i crea una melodia infinita plena de cromatismes que no descansa mai en la tònica. Com els quadres romàntics, la música s'omplia d'ombres i de zones de penombra. Que lluny de la lluminositat i la transparència sonora del classicisme! WAGNER iniciava així un viatge sense retorn més enllà de la tonalitat que no va deixar indiferent a ningú. **ACTIVITATS**

4. WAGNER I LA PENÍNSULA IBÈRICA

A partir del darrer quart del segle XIX els drames musicals de WAGNER es van imposar a tot Europa. A la Península Ibèrica, Catalunya fou capdavantera en la difusió de l'obra del músic. El 1901 un grup d'admiradors del Mestre fundà a Barcelona l'Associació Wagneriana, que promogué una intensa activitat (concerts, conferències, escrits) entorn de les obres i la importància de qui consideraven el compositor i dramaturg més gran de la història.

El president de l'Associació Wagneriana, Joaquim Pena, va traduir molts drames wagnerians i publicacions estrangeres sobre WAGNER al català. Llegeix aquest retrat que en fa l'escriptor Josep Pla a *Joaquim Pena, un perfecte wagnerià*:

"(...) era un wagnerià terrible i exigent. (...) Havia traduït al català la lletra d'una important quantitat d'obres de Wagner. Sabia alemany fluentment, i generalment hom sostenia que les seves traduccions eren més correctes que les que Alfred Ernst havia realitzat en francès. Sabia Wagner de memòria, tenia el cap ple de la complicada mitologia i de la simbòlica del mestre de Parsifal, de la lletra i de la música de Wagner. La seva imaginació era poblada de déus, de Walhales, de Wotans, de Brunhildes, de Siegfrieds, de Hagens, de Hundings, de Tristanys!"

Caricatures de Franz LISZT al piano. El piano podia reproduir totes les parts instrumentals i es convertí en un suport indispensable per compondre tot tipus d'obres: de cambra, simfonies, òperes, etc.

ACTIVITATS

- Què és una modulació? I un cromatisme?
- Analitza el document 3. Segons la descripció que en fa LISZT, com t'imagines CHOPIN?
- Fes una llista amb els compositors romàntics esmentats i llegeix-ne les biografies.